

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних наук

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ШПИГУНСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Політологія. Національна безпека»
Спеціальність С2 Політологія
Галузь знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Затверджено на засіданні
кафедри політичних наук
Протокол № 02 від 26 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Монолатій І. С.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Шпигунство як інструмент державної безпеки
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Викладач (-і)	Монолатій Іван Сергійович
Контактний телефон викладача	+380955826111
E-mail викладача	ivan.monolatii@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	упродовж вивчення курсу згідно розкладу
2. Анотація до курсу	
Навчальна дисципліна «Шпигунство як інструмент державної безпеки» є нормативною компонентою ОПП «Політологія. Національна безпека», спеціальність С2 Політологія. Курс складається з двох змістовних модулів. Предметом вивчення курсу є шпигунство – передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства. Дисципліна спрямована на формування у здобувачів освіти теоретичних знань щодо розуміння природи шпигунства як злочину проти держави, її національної безпеки. Дисципліна орієнтує на розкриття особливостей державної безпеки сучасності в інформаційній, а також політичній, економічній, воєнній і науково-технологічній сферах – через феномен шпигунства в сучасному світі у його історичних і політичних детермінантах.	
3. Мета та цілі курсу	
Метою навчальної дисципліни «Шпигунство як інструмент державної безпеки» є виявлення суті феномену шпигунства, проблем його сутнісної характеристики й співвідношення світового досвіду боротьби з шпигунством в сучасній Україні. Основними цілями вивчення дисципліни є: 1) опанування здобувачами освіти поняття шпигунства (виконавці, адресати шпигунства); 2) дослідження специфіки політико-правових оцінок шпигунства як інструменту державної безпеки, категоріального апарату, об'єкту, предмету, методів і вимірів шпигунства та його видів; 3) аналіз сучасних підходів щодо вивчення фактів і обставин: а) передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю; б) збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю; в) ініціативи збирання чи передачі відповідних відомостей як виконавців, так і адресатів шпигунства; 4) аналіз нормативно-правової бази України та зарубіжних країн щодо шпигунства, передачі і збиранні певних відомостей Передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю; 5) вивчення засад функціонування спеціальних служб України та світу щодо протидії шпигунству.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<u>Інтегральна компетентність:</u> ІК-1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній та безпековій сферах, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорій та методів політичної науки. <u>Загальні компетентності:</u>	

ЗК-4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК-6. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК-10. Здатність аналізувати та розуміти сучасний стан і тенденції розвитку міжнародних відносин, їх вплив на національну безпеку держави, об'єктивний характер європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів, шляхи досягнення сумісності із збройними силами країн Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

СК-11. Здатність аналізувати основні проблеми забезпечення сфер національної безпеки, зрозуміло надавати оцінку тенденціям розвитку державної політики у сферах національної безпеки, аналізувати доктрини та стратегії національної безпеки іноземних держав та визначати потенційний негативний вплив їх реалізації на національну безпеку України.

Програмні результати навчання:

ПРН-17. Використовувати законодавство, вітчизняний та зарубіжний досвід у сферах забезпечення національної безпеки, здійснювати науковий аналіз її сучасного стану.

ПРН-18. Виявляти загрози національній безпеці держави у відповідних сферах, тенденції розвитку подій та прогнозувати розвиток сценаріїв виникнення надзвичайних ситуацій (аварій, катастроф тощо), узагальнювати та аналізувати причини їх виникнення, розробляти та організовувати проведення заходів із протидії актуальним і потенційним загрозам.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	56

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
п'ятий	Політологія	третій	нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Тема 1. Генеза та сутнісні характеристики шпигунства як інституту та процесу в сучасних політичних відносинах.	2	2	6
Тема 2. Явище шпигунства та проблема його сучасної характеристики в політичній науці.	2	2	6
Тема 3. Історичний розвиток шпигунства. Шпигунство у XX – на початку XXI ст.	2	2	8
Тема 4. Типи та функції шпигунства в сучасних державах за типами політичних режимів.	2	4	8
Тема 5. Державне та приватне шпигунство: світовий та український виміри	2	2	10
Тема 6. Шпигунство як загроза національній безпеці України та країн ЄС і НАТО.	2	2	6

Тема 7. Механізми протидії шпигунству в сучасних зрілих демократіях (США, Сполучене Королівство)	2	2	6
Тема 8. Суб'єкти шпигунства в Україні: політична традиція та сучасність.	2	2	6
	16	18	56
6. Система оцінювання навчальної дисципліни			
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів: 25 балів – (поточна робота) усні та письмові відповіді на семінарських заняттях. Підсумковий бал за семінарські заняття та самостійну роботу (5 балів) визначається на основі вирахування середнього арифметичного із всіх усних оцінок; 5 балів – контроль самостійної роботи; 20 балів – індивідуальна (самостійна) робота студентів 10 б. – написання і оформлення реферату, 10 б. – презентація у форматі PowerPoint на визначену тему. 50 балів – Модульна контрольна робота (письмові (тестові) завдання з курсу на останньому занятті,).		
Вимоги до письмових робіт	Написання письмової контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо здобувач освіти не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються з даної дисципліни. Структура оцінювання відповідей на розгорнуті запитання: 25–1: відповідь складається із 1–2 речень, містить узагальнюючу інформацію про історичний період або одиничні конкретні факти. 49–26: відповідь не структурована, вступ і висновок відсутні; здобувач освіти демонструє знання окремих фактів, дат, подій, процесів, постатей або допускає значні помилки; не володіє інструментарієм політичної науки, термінами і поняттями; узагальнення відсутні. 69–50: відповідь структурована в рамках основної частини, не містить яскраво вираженого вступу чи висновку; здобувач розкриває політичний процес в рамках питання із значними пробілами та розривами; демонструє знання найбільш важливих історичних фактів, дат, подій, процесів, постатей, допускає значні помилки; на задовільному рівні володіє термінами і поняттями політичної науки; у відповіді практично відсутні узагальнення або вони дуже фрагментарні. 89–70: відповідь структурована, містить або вступ або висновок; студент розкриває історичний процес в рамках конкретного питання із певними пробілами та розривами; демонструє знання значної кількості фактів, дат, подій, процесів, постатей, проте допускає окремі помилки; володіє хронологією, термінами і поняттями політичної науки; робить фрагментарні узагальнення, усвідомлює роль і значення конкретних подій. 100–90: відповідь детально структурована, містить вступ, основну частину та висновок; студент повноцінно розкриває політичні процеси в рамках конкретного питання; демонструє знання значної кількості конкретних фактів, дат, подій, процесів, постатей; на		

	високому рівні володіє термінами і поняттями політичної науки; водночас робить узагальнення та висновки з питання, розуміє ширший контекст конкретних подій, усвідомлює їх роль і значення, демонструє володіння науковою літературою з теми. Вимоги до презентації по індивідуальній (самостійній) роботі: мінімальний обсяг – 20 слайдів; візуалізований характер, гармонійне поєднання зображень та тексту, наявність самостійно підготовлених схем і таблиць; всі елементи презентації мають бути підготовлені студентом самостійно, із дотриманням вимог академічної доброчесності. Індивідуальний проект – це письмовий виклад ідей опрацьованої літератури з теми, є результатом наукового дослідження, що написаний на основі критичного аналізу літератури, матеріалів інтернету та інших джерел, яке опрацьовує студент (ка).
Семінарські заняття	Відвідування та активна участь здобувачів освіти у роботі семінарських занять також є обов’язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються такі форми роботи на семінарських заняттях: виступ, озонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми. Виступи на семінарських заняттях оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки відповідно до стобальної шкали за такими критеріями: <i>«відмінно» (100–90):</i> здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок; <i>«добре» (89–70):</i> здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу; <i>«задовільно» (69–50):</i> здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов’язувати їх із майбутньою діяльністю; <i>«незадовільно» (49–1):</i> здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Умови допуску до підсумкового контролю	Студент допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх пропущених занять і негативних оцінок; виконання усіх передбачених форм роботи. Для отримання підсумкової оцінки протягом семестру студент зобов'язаний отримати як мінімум 26 б.
Підсумковий контроль	Рівень знань та успішності студентів передбачає виставлення підсумкової залікової (екзаменаційної) оцінки. При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на практичних заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем, виконання індивідуальних завдань, контрольних (тестових) робіт. Підсумкова оцінка виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на практичних заняттях, обговорення дискусійних питань, виконаних індивідуальних проєктів та контрольних (тестових) завдань. Отримані «незадовільні» оцінки відпрацьовуються в обов'язковому порядку, але враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість балів.
7. Політика навчальної дисципліни	
Письмові роботи: здобувач освіти зобов'язаний добросовісно готуватися до усіх видів поточного та підсумкового контролю, які виносяться на практичні заняття та самостійну роботу. вчасно виконати письмове завдання (підготовка реферату; виконати підсумковий тест у зазначений день. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Академічна доброчесність: Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв, планшету чи іншого мобільного пристрою під час опитування, виконання письмового завдання чи тестування є недопустимими та призводять до не зарахування результатів чи не складання тестування відповідно до Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Відвідування занять. При виставленні рейтингового підсумкового балу обов'язково враховується присутність здобувача освіти на заняттях (у тому числі на лекційних), пропуски та спізнення без поважної причини, що передбачено Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Здобувачі освіти мають можливість відпрацювати заняття, які було пропущено з поважних причин, а також отримати роз'яснення питань, з якими виникли труднощі у процесі підготовки до семінарських занять і письмових робіт, на консультаціях викладача кожного вівторка о 15.00. Навчання за індивідуальним графіком: здобувачі освіти, котрі навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань. системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентуються Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.	

Неформальна освіта: порядок перезарахування результатів неформальної освіти в межах курсу (наприклад, результати проходження курсів на платформах самоосвіти Prometheus, Ed Era, Coursera, Udemy, наявність сертифікатів, котрі підтверджують проходження відповідних професійних курсів / тренінгів, тощо) регламентується Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Повторне вивчення дисципліни: здобувач освіти, який не набрав 50 балів за відомістю №3, направляється на проходження курсу вдруге відповідно до Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS або відраховується з навчального закладу.

Наприкінці курсу здобувачі освіти мають можливість надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>

8. Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про національну безпеку України»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Закон України «Про розвідку» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>
3. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>

Основна

1. Гофман Д. Е. Шпигун на мільйон доларів. Справжня історія про шпіонаж, Холодну війну та зраду. Пер. з англ. І. Плясов. Харків: Фабула, 2022. 352 с.
2. Девайн Дж. Призма головного шпигуна. Боротьба з російською агресією. Пер. з англ. Є. і В. Тарнавських. Харків: Фоліо, 2024. 252 с.
3. Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників. Львів: Кальварія, 2020. 704 с.
4. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Пер. з англ. Н. Коваль. Київ: Наш формат, 2017. 320 с.
5. Макінтайр Б. Шпигун і зрадник. Визначна шпигунська історія часів Холодної війни. Пер. з англ. О. Петришин. Київ: Книголав, 2023. 480 с.
6. Меєр Б. Індустрія розслідування. Як приватні шпигуни впливають на політику. Пер. з англ. О. Тельна. Харків: Фабула, 2023. 264 с.
7. Монолатій І. Друг чи ворог УГКЦ? “Приватний шпигун” Яків Макогін та “церковні справи” 1930–1940-х років. *Історія релігії в Україні*. 2024. Т. 34. С. 239–250.
<https://religio.org.ua/index.php/religio/article/view/1536>
8. Монолатій І. Інформаційні «вкиди» Якова Макогона: Геополітичні міркування приватного шпигуна про повоєнне облаштування світу. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2024. Т. 14. С. 327–344.
<https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/597>
9. Монолатій І. Макогін псевдо Розумовський. Уявлена українська людина. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2023. 448 с.
10. Монолатій І. Специфіка трактування військової розвідки у воєнно-політичній думці української еміграції (середина ХХ ст.). *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2024. Вип. 18. С. 263–272.
<https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/162>
11. Монолатій І. Дорожня карта української військової розвідки (досвід перших визвольних змагань 1917–1921 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2025. Вип. 20. С. 107–117.
<https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/229>

12. Плохій С. Убивство у Мюнхені. По червоному сліду. Пер. з англ. М. Климчук. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 512 с.
13. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки. Союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. Київ: Дух і Літера, 2023. 552 с.
14. Снайдер Т. Нариси таємної війни. Польський художник на службі визволення України. Пер. з англ. П. Грицака. Київ: ТАО, 2023. 398 с.
15. Фіглусі Ф. Система ФБР. Кодекс досконалості наймогутнішого відомства США. Пер. з англ. О. Качала. Київ: Наш формат, 2023. 200 с.

Допоміжна

1. Ададуров В. (Не) таємна історія Віктора Петрова. 17 миттєвостей із життя агента радянської держбезпеки. Документальний нарис. Львів: УКУ, 2025. 166 с.
2. Андреев В. Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого. Дніпропетровськ: Герда, 2012. 472 с.
3. Бовгиря А. «Слово і діло». Політичні злочини та політичний розшук в Гетьманщині ХVІІІ ст. 2-ге вид. Київ: Кліо, 2022. 254 с.
4. Галеф Дж. Мислення розвідника. Як припинити обманювати себе й побачити найкраще рішення. Пер. з англ. Н. Яцюк. Київ: Наш формат, 2023. 272 с.
5. Гюркан Е. С. Шпигуни султана. Агентурні, саботажницькі та корупційні мережі ХVІ століття. Пер. з тур. О. Кульчицький. Львів: Видавництво Анетти Антоненко; Київ: Ніка-Центр, 2023. 320 с.
6. Девайн Дж., Лоеб В. Вдале полювання. Історія головного шпигуна Америки. Пер. з англ. Є. Тарнавського. Харків: Фоліо, 2018. 316 с.
7. Лебедева К. Микола Глущенко – художник і шпигун. Київ – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2022. 157 с.
8. *Локальна історія*. 2023. № 9: Розвідка. 96 с.
9. Монолатій І. Ким був і/або не був Яків Макогін? “Gente Ruthenus, natione Americanus” <https://zbruc.eu/node/115605>
10. Монолатій І. «Макогін псевдо Розумовський. Уявлена українська людина» <https://www.istpravda.com.ua/reviews/2023/05/12/162667/>
11. Перлрос Н. Ось таким, як мені кажуть, буде кінець світу: перегони кіберозброєнь. Пер. з англ. В. Махонін. Харків: Фоліо, 2022. 574 с.
12. Сирота Р. Війна, шпигуноманія і випробування для української справи у Великій Британії в 1914-1916 роках. *Записки НТШ*. Том ССLVI. Праці Історично-філософської секції. Львів, 2008. С. 363-393.
13. Шаповал Ю. Непрошений. Олександр Довженко і комуністичні спецслужби. Варшава – Київ – Харків, 2022. 353 с.
14. Gut J., Liber J. Wybrane operacje sił i służb specjalnych Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Warszawa: Difin, 2024. 267 s.
15. Widacki J., Szuba-Boroń A. Sprawy o szpiegowstwo przed sądami wileńskimi w okresie II RP. Przyczynek do historii zmagania polskiego wywiadu i kontrwywiadu z wywiadem sowieckim i litewskim. Kraków, 2020. 208 s.
16. Zięba A. Lobbing dla Ukrainy w Europie międzywojennej. Ukraińskie Biuro Prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932). Kraków: Księgarnia akademicka, 2010. 790 s.

Відеоматеріали:

1. Монолатій І. «Яків Макогін: патріот, шпигун, самозванець». *Історичний вебінар\Historical Webinar* <https://www.youtube.com/watch?v=27XJz7rymLs>
2. Монолатій І. «Вигадати собі шпигуна. Як (не)адміральська донька С'юзен Фаллон створила американського героя та українського авантюриста Якова Макогона». *Центр СУА з жіночих студій в УКУ* <https://www.youtube.com/watch?v=tDwtQEmTE1E>

3. Монолатій І. «Приватні шпигуни та їх роль в українському політичному процесі». *Школа експертів Факультету суспільно-гуманітарних наук КУБГ*.
https://www.youtube.com/watch?v=_oyTE60m6Yc
4. Монолатій І. «Шпигунські ігри Якова Макогона: від спецслужб до українського престолу». *Пороблено* <https://www.youtube.com/watch?v=1KrMSOqTx0s>
5. Монолатій І. «Макогін псевдо Розумовський. Уявлена українська людина». *ТРК ПАІ*
<https://www.youtube.com/watch?v=07kGXwgvT08>

Інформаційні ресурси

1. Служба зовнішньої розвідки України, <https://szru.gov.ua/>
2. Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/>
3. Secret Intelligence Service MI6, <https://www.sis.gov.uk/>
4. Security Service MI5, <https://www.mi5.gov.uk/>

Рекомендовані курси на платформах самоосвіти

Курс Prometheus «OSINT — розвідка з відкритих джерел та інформаційна безпека»
<https://prometheus.org.ua/prometheus-free/osint-open-source-intelligence/>

Ресурси курсу

Інформація про курс розміщена на сайті дистанційного навчання Карпатського національного університету імені Василя Стефаника <https://d-learn.pnu.edu.ua/>

Викладач

Монолатій І. С.